

Mr. drs. M.J.G. Schroeder
advocaat

Jan Pietersz. Coenstraat 7
2595 WP 's-Gravenhage

Tweede Kamer der Staten-Generaal

t.a.v. de heer Sneller, de heer Six Dijkstra, de heer Boswijk

Ingediend via www.internetconsultatie.nl

Contactgegevens

T 070 – 799 94 59

M 06 – 42623260

F 070 – 221 17 35

E mschroed@xs4all.nl

Datum	Uw kenmerk	Ons kenmerk
12 november 2024		

Onderwerp

Reactie naar aanleiding van Initiatiefwetsvoorstel “Herijking en verrijking van het strafrechtelijk sanctiestelsel met het oog op het terugdringen van de korte vrijheidsstraf”

Geachte heren,

Het initiatiefwetsvoorstel voorziet

1. in de invoering van elektronische detentie als zelfstandige hoofdstraf en als mogelijk alternatief voor vrijheidsstraffen tot en met zes maanden;
2. in de invoering van de vervangende taakstraf en vervangende elektronische detentie;
3. in verruiming van de mogelijkheden om een taakstraf op te leggen, en beperking van de mogelijkheden om een korte vrijheidsstraf op te leggen.

Inhoud

Waarschuwing	2
Elektronische detentie vs. elektronisch toezicht	2
Vrijheidsbenaming of vrijheidsbeperking?.....	3
Eindnoten	5
Eindnoot 1: Technologische druk	5
Eindnoot 2: Gebruik van technische noviteiten voor controle	6
Eindnoot 3: Wanorde als bron van orde	7
Eindnoot 4: Dystopisch toekomstbeeld bij totale controle	8

Waarschuwing

Elektronisch toezicht is een nieuwe technologie, die bij de huidige stand van de industrie tegen lage kosten kan worden opgeschaald. Elektronische detentie is gebouwd op dit controlemiddel.

De stelling dat elke nieuwe technologische controlemogelijkheid vroeg of laat zal worden benut, wordt besproken binnen de filosofie van technologie en sociologie. Het idee dat technologische mogelijkheden als het ware “onvermijdelijk” leiden tot gebruik daarvan, is door verschillende denkers verkend. Zie **eindnoot 1** onder deze reactie.

Overheden hebben in de loop der jaren niet nagelaten, technische innovaties in te zetten voor controle- en toezichtdoeleinden. Eerst ingezet, later opgeschaald. Zie **eindnoot 2**.

Een zekere mate van “kleine” criminaliteit kan bijdragen aan het evenwicht en de veerkracht van een samenleving. Sommigen, waaronder ik, suggereren dat kleine verstoringen – zoals lichte vormen van criminaliteit of afwijkend gedrag – een positieve rol spelen in de sociale dynamiek. Zie **eindnoot 3**.

De bevrozing van deze bewegingsruimte door het opleggen van kleine lichte straffen kan leiden tot een dystopische wereld, waarin de bevolking onder constante controle staat door middel van technologie, waaronder enkelbanden, implantaten, en andere volgsystemen die de vrijheid beperken. Verschillende romans spelen zich af in een dergelijke dystopische toekomst, zie **eindnoot 4**.

Zoals gezegd, elektronische detentie is gebaseerd op nieuwe technologie die goedkoop kan worden opgeschaald. De Memorie van toelichting (MvT) merkt het als pro-argument aan dat elektronische detentie kan voorzien in invulling van een bezuinigingsopdracht betreffende het gevangeniswezen. In afdeling 7. (Tot slot: uitvoeringsconsequenties en financiële gevolgen) wordt erop gewezen dat de kosten voor elektronische detentie op € 60 per dag worden begroot, tegenover € 324 voor een dag in het huis van bewaring dan wel de gevangenis. Dit betekent dat elektronische detentie voor dezelfde prijs vijfmaal meer veroordeelden “op hun plek” kan houden dan het huis van bewaring dan wel de gevangenis. Dat schept nieuwe mogelijkheden.

Mijn vrees bestaat daarin, dat invoering van het geautomatiseerd ten uitvoer te leggen van “lichte” goedkope hoofdstraffen zal leiden tot een verhoging van het aantal kleine veroordelingen, die in die mate zullen leiden tot bevrozing van de sociale dynamiek.

Ik ben overigens geen tegenstander per sé van elektronische detentie, en verzoek regelmatig hierom in de rechtszaal. Ik verzoek de wetgever alleen, deze waarschuwing in het achterhoofd te houden.

Elektronische detentie vs. elektronisch toezicht

De MvT vermeldt in de inleiding: *“Dit wetsvoorstel richt zich niet op de voorlopige hechtenis [...]. Waar in deze memorie van toelichting wordt gesproken van kortdurende detentie, wordt daarmee bedoeld de vrijheidsstraf (inhoudende de principale hechtenis, de gevangenisstraf en de jeugd-detentie) alsook de vervangende hechtenis tot en met zes maanden.”*

Elektronische detentie als zelfstandige hoofdstraf en elektronische detentie als opgelegde voorwaarde bij schorsing van voorlopige hechtenis zijn echter communicerende vaten.

Reeds in 2013 kwam de relatie tussen elektronische detentie en elektronisch toezicht ter sprake bij de behandeling van het wetsvoorstel 33 745. De MvT vermeldde toen: *“Elektronische detentie moet niet verward worden met elektronisch toezicht. De term elektronisch toezicht ziet op de elektronische middelen waarmee wordt gecontroleerd of een persoon de voorwaarden of verplichtingen naleeft die in justitieel kader zijn opgelegd (bijvoorbeeld in het kader van een voorwaardelijke veroordeling of een voorwaardelijke invrijheidstelling, in het kader van de schorsing van de voorlopige hechtenis of, zoals in dit wetsvoorstel aan de orde, in het kader van de toepassing van elektronische detentie).”*¹

Ook in de voorliggende MvT worden elektronische detentie en elektronisch toezicht gekwalificeerd als elkaars tegenpolen. Er wordt opgemerkt *“dat het thans mogelijk is om in het kader van een voorwaardelijke (gevangenis)straf bijzondere voorwaarden, waaronder een locatiegebod of -verbod, te stellen, waaraan elektronisch toezicht wordt verbonden. Deze mogelijkheid is echter noch een volwaardig equivalent van elektronische detentie noch een volwaardig alternatief voor de korte vrijheidsstraf. Elektronisch toezicht heeft hier louter de functie van controlemiddel.”*

Toegegeven, elektronisch toezicht wordt breder toegepast dan alleen bij elektronische detentie. Bijvoorbeeld bij voorwaardelijke invrijheidstelling, bij huis- en gebiedsverboden, of ter preventie van vlucht of recidive. Toch maakt men een categoriefout wanneer men elektronische detentie tegenover elektronisch toezicht plaatst. Elektronische detentie wordt gehandhaafd middels elektronisch toezicht, net zoals parkeerbelastingplicht middels parkeermeters of demonstratieverboden middels traangas.

Vrijheidsbeneming of vrijheidsbeperking?

Op pagina 31 van de MvT staat: *“Elektronische detentie brengt aanzienlijk meer vrijheidsbeperking met zich dan de taakstraf, maar zij impliceert – zeker in aangeklede vorm – geen vrijheidsbeneming zoals de vrijheidsstraf.”*

Daarmee verschil ik van mening, zeker wanneer de rechter *kale* elektronische detentie (in de zin van thuisdetentie) oplegt, hetgeen het geval is wanneer hij aan de veroordeelde – geheel conform het nieuwe artikel 22a, eerste lid, Wetboek van Strafrecht (Sr) – de verplichting oplegt om dagelijks van 0:00 uur tot 23:59 uur op zijn woonadres te verblijven, waarbij hij onder elektronisch toezicht staat.

Door vrijheidsbeneming systematisch af te schotten van vrijheidsbeperking creëert men een verschil tussen detentie “de jure” en detentie “de facto”.

In het beoogde artikel 22a, eerste lid, Sr wordt gekozen voor een aangeklede variant van elektronische detentie, gedefinieerd als *“de verplichting aan de veroordeelde om op bepaalde tijdstippen op een bepaalde plaats te verblijven, waarbij de veroordeelde onder elektronisch toezicht staat.”*

Dat laat onbepaald wat onder elektronische detentie *“in aangeklede vorm”* wordt verstaan. De MvT wijst wel op de mogelijkheid dat elektronisch toezicht kan worden *“gekoppeld aan een ‘thuisgebod’ om op die manier de facto thuisdetentie mogelijk te maken.”* Al zou dat niet vaak voorkomen.

De aankleding kan variëren van *“bijna alles toegestaan”*, ..., een stadionverbod, ..., tot volledige (thuis)detentie. Voldoet deze vage strafbepaling nog aan het legaliteitsbeginsel? Kan een rechter de verplichting opleggen om op Rottumerplaat te verblijven? Of in een asielzoekershotel in Rwanda?

In het tweede lid van artikel 22a Sr codificeert het wetsvoorstel het beginsel dat elektronische detentie een *vrijheidsbeperkende* hoofdstraf is die uitsluitend door de rechter kan worden opgelegd.

---

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2013–2014, 33 745, nr. 3

De dichotomie tussen *vrijheidsbeneming* en *vrijheidsbeperking* staat in de rechtspraak reeds vast. Op 30 september 2008, [ECLI:NL:HR:2008:BD4875](#), oordeelde de Hoge Raad dat de tijd die de veroordeelde voorafgaand aan zijn veroordeling onder elektronisch toezicht heeft doorgebracht bij de uitvoering van de vrijheidsstraf niet in mindering hoeft te worden gebracht, omdat elektronisch toezicht niet gelijk kan worden gesteld met onvoorwaardelijke *vrijheidsbeneming*.

Dit werpt de vraag op hoe het huidige artikel 27 Sr tot de nieuwe situatie zal staan. Zal de rechter bij het opleggen van elektronische detentie verplicht zijn, te bevelen dat de tijd die de veroordeelde voor de tenuitvoerlegging van de uitspraak heeft doorgebracht in elektronische detentie bij de uitvoering van de elektronische detentie in mindering zal worden gebracht?

Een andere uitspraak is deze: bij beschikking van 15 februari 2016, [ECLI:NL:RBNHO:2016:1033](#), wees de Rechtbank Noord-Holland in raadkamer de vergoeding van schade als gevolg van elektronische detentie af: er is geen sprake van *vrijheidsbeneming*, ook niet in de zin van artikel 5 EVRM.

Mijns inziens komt men er niet omheen, ook de artikelen 27 Sr (aftrek van het voorarrest) en 529 Sv (schadevergoeding) aan de nieuwe vorm van elektronische detentie aan te passen. Complicerend is dat men niet kan volstaan met het rekenkundig in mindering brengen van ten onrechte ondergane elektronische detentiedagen op de op te leggen straf, omdat ook “de aankledingen” met elkaar moeten worden vergeleken.

Hoogachtend,

mr. drs. M.J.G. Schroeder

Eindnoten

Eindnoot 1: Technologische druk

In essentie bekritiseren deze denkers het idee dat technologische vooruitgang altijd moet worden benut en waarschuwen ze voor een soort “automatisme” in de toepassing van nieuwe controle-mogelijkheden. Ze wijzen op het risico dat technische potentie wordt gezien als een dwingende reden voor toepassing, zonder dat ethische of maatschappelijke implicaties voldoende worden overwogen. Dit idee vormt een kritische basis voor discussies over technologie en ethiek vandaag de dag. Enkele belangrijke figuren en theorieën in dit verband zijn:

1. Jacques Ellul – Technologische Determinisme

De Franse filosoof Jacques Ellul schreef in zijn werk *La Technique ou l'enjeu du siècle* (1954) over de onstuitbare drang van technologie om zichzelf uit te breiden. Ellul geloofde dat technologie niet neutraal is en dat elke nieuwe technologische mogelijkheid een eigen logica en momentum ontwikkelt, los van menselijke ethiek of wil. Volgens Ellul is technologie zo krachtig dat, zodra een nieuwe controlemogelijkheid bestaat, de samenleving die uiteindelijk zal omarmen, omdat technologie zichzelf voortdrijft en doorzet. Zijn werk wordt vaak gezien als een waarschuwing tegen de automatische acceptatie van technologische vooruitgang zonder kritische reflectie.

2. Michel Foucault – Surveillance en Macht

Michel Foucault beschreef in *Surveiller et Punir* (1975) hoe controle en surveillance zich ontwikkelen en verdiepen in moderne samenlevingen. Zijn concept van het “panopticon” – een architecturaal model van totale surveillance – illustreert hoe nieuwe controlemogelijkheden in de loop van de tijd worden toegepast om individuen steeds effectiever te observeren en te disciplineren. Foucault stelt dat machtsstructuren controlemechanismen vrijwel altijd inzetten wanneer die beschikbaar zijn, omdat surveillance een essentieel onderdeel is van macht.

3. David Lyon – Surveillance Studies

De socioloog David Lyon, een belangrijke figuur binnen de surveillance studies, bouwde voort op de ideeën van Foucault en Ellul. Lyon betoogt dat technologische mogelijkheden tot controle en surveillance vaak automatisch worden ingezet, gedreven door economische en veiligheidsbelangen. Hij stelt dat nieuwe controletechnologieën, zoals gezichtsherkenning en datamining, niet alleen worden toegepast vanwege hun technische potentieel, maar ook omdat samenlevingen steeds meer in termen van veiligheid, risico's en efficiëntie denken. Volgens Lyon leiden nieuwe technische mogelijkheden daardoor haast onvermijdelijk tot uitbreiding van surveillance.

4. Hans Jonas – Het Principe Verantwoordelijkheid

De Duitse filosoof Hans Jonas betoogde in *Das Prinzip Verantwortung* (1979) dat technologische vooruitgang zelden vrijblijvend is en dat technologie nieuwe verantwoordelijkheden en ethische overwegingen met zich meebrengt. Hij pleit voor een ethiek van voorzichtigheid, waarin we juist niet zomaar elke nieuwe technologische mogelijkheid benutten. Hoewel Jonas niet direct stelt dat elke controlemogelijkheid zal worden benut, waarschuwt hij wel dat het gemak waarmee technologie toegepast kan worden, ertoe leidt dat mensen minder kritisch worden en technologieën bijna automatisch implementeren.

5. John Kenneth Galbraith – Technologische Imperatief

De Amerikaanse econoom en socioloog John Kenneth Galbraith introduceerde het concept van de “technologisch imperatief”. Technologische mogelijkheden hebben de neiging om gebruikt te worden, simpelweg omdat ze bestaan. Galbraith beschreef hoe de drang om technologie te gebruiken diep verankerd is in moderne samenlevingen, vooral wanneer deze technologieën economische voordelen beloven. De technologische imperatief impliceert dat zodra een nieuwe controlemogelijkheid beschikbaar is, er altijd sociale, economische of politieke druk zal zijn om deze toe te passen.

Eindnoot 2: Gebruik van technische noviteiten voor controle

1. Cameratoezicht en gezichtsherkenning

Veel steden gebruiken cameratoezicht om de openbare orde te handhaven, bijvoorbeeld in drukke gebieden of op evenementen. Met gezichtsherkenningsoftware kan de overheid personen identificeren en verdachte activiteiten opsporen, bijvoorbeeld bij beveiliging rond vliegvelden of stadions.

2. ANPR-camera's (Automatic Number Plate Recognition)

Deze technologie wordt ingezet voor het herkennen en registreren van kentekens. Het wordt gebruikt voor verkeerstoezicht, tolheffing en om overtredingen zoals snelheidsovertredingen te registreren. ANPR-camera's helpen ook bij opsporingen en kunnen voertuigen herkennen die bijvoorbeeld gestolen zijn.

3. Drones en satellieten

Drones worden door de overheid ingezet voor verschillende doeleinden, zoals grenscontrole, surveillance bij grote evenementen en het monitoren van milieuschade. Satellietbeelden worden gebruikt voor toezicht op landgebruik, bijvoorbeeld voor het handhaven van bouw- en milieuregels.

4. Big Data en voorspellende algoritmen

Met behulp van big data-analyse en voorspellende algoritmen kunnen overheden patronen in grote datasets vinden. Dit wordt bijvoorbeeld gebruikt om potentiële misdaadlocaties te voorspellen (predictive policing) en om fraude bij uitkeringen te detecteren.

5. Elektronisch toezicht (enkelbanden)

Voor mensen met een strafrechtelijke achtergrond worden vaak enkelbanden ingezet om hen elektronisch te monitoren. Dit biedt de mogelijkheid om hun locatie te volgen en er zeker van te zijn dat zij zich houden aan bepaalde beperkingen.

6. Digitale identificatie en biometrische paspoorten

Overheden gebruiken biometrische paspoorten en digitale identiteitskaarten om identiteit beter vast te stellen. Biometrische gegevens, zoals vingerafdrukken of irisscans, worden gebruikt om identiteiten te verifiëren bij grensovergangen en overheidsdiensten.

7. Social Media-monitoring

Met behulp van social media-monitoring kunnen overheden openbare berichten op platforms zoals Twitter en Facebook analyseren voor informatie over dreigingen of om trends te volgen. Dit wordt onder andere ingezet voor rampenbestrijding en nationale veiligheid.

8. Digitale euro

De invoering van de digitale euro biedt nieuwe technologische mogelijkheden, waaronder controle-opties die traditioneel niet beschikbaar zijn bij contant geld. Hoewel de exacte invulling van deze digitale munt nog in ontwikkeling is,² worden potentiële controlemechanismen besproken die mogelijk in de toekomst van invloed kunnen zijn op de manier waarop de digitale euro wordt gebruikt.³

Deze technologieën illustreren hoe overheden technische innovaties hebben ingezet om veiligheid en controle te versterken, hoewel het gebruik van dergelijke middelen vaak ook leidt tot discussies over privacy en burgerrechten.

---

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/HIS/?uri=CELEX:52023PC0369>

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:52023PC0369>

Eindnoot 3: Wanorde als bron van orde

Het is mogelijk om te stellen dat een zekere mate van “kleine” criminaliteit kan bijdragen aan het evenwicht en de veerkracht van een samenleving, hoewel dit een gevoelig onderwerp is. Sommige denkers en theorieën uit de sociale wetenschappen en criminologie suggereren dat kleine verstoringen – zoals lichte vormen van criminaliteit of afwijkend gedrag – een positieve rol kunnen spelen in de sociale dynamiek. Hier zijn enkele manieren waarop dit idee wordt benaderd:

1. Durkheim – Functionalisme en Afwijkend Gedrag

De Franse socioloog Émile Durkheim zag afwijkend gedrag, waaronder kleine criminaliteit, als een noodzakelijk onderdeel van elke samenleving. Hij betoogde dat afwijkingen helpen om de normen en waarden van een gemeenschap te definiëren en te bevestigen. Door te reageren op kleine criminaliteit, zoals vandalisme of kleine diefstallen, versterkt een gemeenschap haar morele grenzen en normen, wat zorgt voor sociale cohesie en stabiliteit. In zekere zin speelt “kleine” criminaliteit dus een rol in het proces van zelfregulering en zelfdefinitie van de samenleving.

2. Broken Windows Theory

De Broken Windows Theory, ontwikkeld door sociologen James Q. Wilson en George Kelling, suggereert dat kleine vormen van criminaliteit (zoals graffiti, zwerfvuil, en kleine vormen van overlast) kunnen uitgroeien tot grotere problemen als ze onbeheerd blijven. Het interessante aspect van deze theorie is dat het tegelijkertijd ook laat zien dat een zekere mate van kleine criminaliteit soms onvermijdelijk is en een soort “ventiel” kan zijn voor spanningen. Hoewel de theorie vooral focust op het onderdrukken van kleine criminaliteit om grotere wanorde te voorkomen, kan het concept ook worden gezien als een balans waarbij beperkte wanorde binnen een zekere marge tolerabel is.

3. Anomie en Innovatie – Merton

Robert K. Merton’s Strain Theory beschrijft hoe mensen afwijkend gedrag vertonen als ze geen legitieme middelen hebben om hun doelen te bereiken. Volgens Merton kan kleine criminaliteit een vorm van creativiteit of innovatie zijn in een samenleving waarin bepaalde groepen zich gemarginaliseerd voelen. Deze theorie suggereert dat kleine criminaliteit soms een teken is van veerkracht en een manier om aan te passen aan sociale ongelijkheden. Zo kunnen dergelijke handelingen een uitlaatklep bieden en, ironisch genoeg, de stabiliteit van de samenleving helpen behouden door grotere conflicten te voorkomen.

4. Systeemtheorie en Sociale Equilibrium

Vanuit systeemtheorieën in de sociale wetenschappen kan kleine criminaliteit worden gezien als een noodzakelijk bijproduct van een complex sociaal systeem dat nooit volledig stabiel is. In plaats van te streven naar een utopie zonder enige vorm van criminaliteit, suggereert systeemtheorie dat er een natuurlijk evenwicht is waarin een samenleving fluctueert rond een acceptabel niveau van wanorde. Kleine criminaliteit is dan een vorm van “ruis” die helpt om het systeem aan te passen zonder dat de stabiliteit fundamenteel wordt bedreigd.

5. Legaliteits- en Grijsgebieden (Michel Foucault)

Foucault stelde dat machtsstructuren en wetten vaak functioneren met een zekere mate van flexibiliteit, waarbij kleine overtredingen in bepaalde contexten gedoogd worden. Dit gedoogbeleid voorkomt dat er te strenge controles zijn, die uiteindelijk tot grotere onrust zouden kunnen leiden. Deze flexibiliteit laat ruimte voor het soort wanorde dat kan helpen voorkomen dat het systeem zelf te rigide of autoritair wordt, en kan zelfs bijdragen aan een meer humane benadering van rechtvaardigheid.

In deze context lijkt het erop dat “kleine” criminaliteit soms kan functioneren als een vorm van drukventiel in een samenleving. Het kan ook sociale cohesie versterken door het optreden van de gemeenschap, en het kan het sociale systeem zelfs helpen aanpassen door het blootleggen van

spanningen en ongelijkheden die anders onopgemerkt zouden blijven. Uiteraard blijft dit een controversieel onderwerp, en het idee dat kleine criminaliteit bijdraagt aan de sociale orde hangt sterk af van de specifieke context en de manier waarop de samenleving ermee omgaat.

Eindnoot 4: Dystopisch toekomstbeeld bij totale controle

1. "1984" van George Orwell

Hoewel dit boek geen enkelbanden of specifieke trackingapparaten beschrijft, schildert het een samenleving waarin iedereen voortdurend wordt gemonitord door "Big Brother." De controle is niet fysiek, maar via camera's en een alomtegenwoordig surveillancesysteem, wat een soortgelijk effect van vrijheidsbeperking en gedragscontrole creëert.

2. "The Circle" van Dave Eggers

Deze roman speelt zich af in een toekomst waarin een technologiebedrijf, de Circle, streeft naar volledige transparantie door middel van totale surveillance. Hoofdpersonage Mae Holland ervaart een wereld waarin iedereen constant wordt gevolgd door camera's en apparaten die bewegingen en gedragingen in kaart brengen. Hoewel enkelbanden niet specifiek worden genoemd, beschrijft het boek wel technologieën die vrijheid en privacy ernstig inperken.

3. "Little Brother" van Cory Doctorow

Dit boek speelt zich af in een nabije toekomst waarin de overheid na een terreuraanslag een strikt surveillancebeleid invoert. Jongeren worden getagd en gevolgd, en verschillende technologieën worden ingezet om burgers in hun vrijheid te beperken. Hoewel hier ook geen specifiek enkelbanden worden gebruikt, is de surveillance-intensiteit vergelijkbaar.

4. "We" van Jevgeni Zamjatin

In deze dystopische roman, die vaak wordt gezien als voorloper van "1984," leven mensen in een samenleving waarin hun activiteiten en bewegingen strikt gecontroleerd worden door de staat. De overheid houdt ieder individu in de gaten en bepaalt hun handelen volgens een vast schema. Er zijn geen enkelbanden, maar een soortgelijke drang naar bewegingscontrole en monitoring.

5. "The Handmaid's Tale" van Margaret Atwood

In deze roman dragen bepaalde bevolkingsgroepen, zoals de dienstmaagden, een tracker of teken dat hen beperkt in hun bewegingsvrijheid. Deze technologie is niet altijd zichtbaar, maar de vrijheid van de personages is enorm beperkt door strikte controlemechanismen die elke beweging volgen en beperken.

6. "Brave New World" van Aldous Huxley

Hoewel geen enkelbanden worden gebruikt, zijn de mensen in deze samenleving gecontroleerd door genetische manipulatie, hersenspoeling en technologieën die hen onderdanig houden. Hun keuzes en vrijheid worden van jongs af aan beperkt en gemanipuleerd, wat tot een soortgelijke onderdrukkende atmosfeer leidt.

Deze romans behandelen allemaal de vraag hoe technologie en controlemechanismen kunnen worden gebruikt om mensen in hun bewegingsvrijheid te beperken en hun gedrag te monitoren. Ze bieden een kritische blik op technologie en de sociale en ethische risico's van een gecontroleerde, surveillancesamenleving.